

Інформаційна довідка щодо удосконалення засад ветеранської політики в Україні*

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу законодавчого регулювання заходів державної політики щодо ветеранів війни. Акцентовано увагу на концептуальних проблемах законодавства в частині оновлення системи соціального захисту ветеранів війни. Зазначено основні напрями вдосконалення інституційних та організаційних засад ветеранської політики.*

***Ключові слова:** ветеран війни, правовий статус, ветеранська політика, система соціального захисту, пільги, система підтримки переходу ветерана від військової служби до цивільного способу життя.*

Вступ.

Під державною ветеранською політикою слід розуміти стабільну, організовану, цілеспрямовану діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування щодо задоволення інтересів і потреб окремої соціальної групи – ветеранів війни, а також членів їхніх сімей. Для реалізації цієї політики використовуються правові, економічні, адміністративні методи впливу на суспільні відносини щодо соціальної підтримки ветеранів війни із застосуванням ресурсів, що є в розпорядженні держави.

Із метою забезпечення системного та послідовного підходу у внутрішній державній політиці Верховна Рада України 11 березня 2025 року схвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері»¹.

Основні аспекти законодавчого регулювання засад ветеранської політики та статусу ветерана війни.

Напрями розвитку та ефективні заходи ветеранської політики. До повномасштабного вторгнення державна політика щодо ветеранів по суті зводилася до заходів соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей, у тому числі шляхом осучаснення норм законодавства про статус ветеранів війни. Утім, за однакових правових підстав і умов виникнення права на соціальний захист, порядок надання і розміри соціальних пільг для ветеранів війни нерідко різнилися, дублювалися або не забезпечувалися державними інституціями взагалі. Недосконалість норм, у тому числі щодо меж компетенцій або предметів віддання уповноважених державних органів, призводила до порушень прав ветеранів або до ускладнень у порядку реалізації прав. Для подолання зазначених проблем було створено Міністерство у справах ветеранів України. Варто зазначити, що в системі

¹ Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері : Закон України від 11 березня 2025 року № 4285-IX (передано на підпис Президенту). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43686>

державних органів є ще кілька міністерств і відомств, уповноважених забезпечувати реалізацію прав ветеранів: Міністерство соціальної політики України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство внутрішніх справ України тощо.

Міністерство у справах ветеранів України (далі – Міністерство)² є основною інституцією, що забезпечує заходи державної ветеранської політики. До сфери управління Міністерства входять сім відомств та один спеціальний державний фонд – Український ветеранський фонд. Міністерство уповноважено виконувати завдання, які раніше здійснювали близько двадцяти державних соціальних служб. Це означає, що мережу закладів соціального захисту, які надавали ветеранам соціальні послуги та інші види соціального забезпечення, поступово змінять сервісні служби.

Особливість сучасної ветеранської політики полягає у забезпеченні не тільки заходів соціального захисту, а й у створенні системи повернення ветерана з військової служби до цивільного життя. Відповідно до зазначених завдань розроблена Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року³ та Стратегія формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року⁴. Остання схвалена з метою вдосконалення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій щодо задоволення потреб ветеранів війни (Додаток 1). Участь ветеранів у системі повернення триватиме обмежений час.

Система повернення з військової служби до цивільного життя передбачає створення інфраструктури підтримки, організація якої забезпечуватиметься фахівцем із супроводу ветеранів війни. До інфраструктури також віднесено мережу ветеранських просторів і структурні підрозділи в органах місцевої влади, відповідальні за реалізацію ветеранської політики. Наразі фахівці із супроводу є працівниками комунальних установ і закладів системи соціального захисту, а також ветеранських просторів⁵.

² Положення про Міністерство у справах ветеранів України : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text>

³ Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>

⁴ Стратегія формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1350-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-stratehii-formuvannia-sistemy-povernennia-z-viiskovoi-sluzhby-do-tsyvilnoho-zhyttia-na-period-do-2033-roku-1350r-311224>

⁵ Оглядове дослідження щодо врегулювання діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/75910.html

Відповідно до Стратегії ветеранської політики та Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя можна виокремити основні напрями⁶ державної політики щодо Захисників України:

Створення сервісної інфраструктури для захисників (запровадження нових послуг, диджиталізація ветеранських сервісів, інтеграція реєстрів, спрощення процедур, масштабування програм єдиного вікна для ветеранів у ЦНАПах)

Забезпечення умов для економічної активності захисників (сприяння працевлаштуванню або заснуванню власного бізнесу, здобуття нової професії або вдосконалення професійних компетентностей)

Лікування та реабілітація (фізичне та психологічне відновлення; відкриття в усіх регіонах сучасних центрів реабілітації для військовослужбовців та ветеранів)

Доступне житло для захисників та захисниць

Вшанування подвигу українських військових (у тому числі почесне поховання)

Рис. 1. Напрями сучасної ветеранської політики

Міністерство, як і багато інших державних органів, тривалий час покладалося на паперові форми, традиційну пошту та інші аналогові методи зв'язку, які не завжди виявлялися ефективними. Диджиталізація процесу створення, обробки, зберігання, передавання та отримання інформації в електронному форматі дозволила створити й підтримувати функціонування системи, що надає кращі послуги ветеранам і забезпечує адресний захист, одночасно борючись із шахрайством. Важливим інструментом у реалізації заходів ветеранської політики став Єдиний державний реєстр ветеранів війни, який введено в постійну експлуатацію відповідно до наказу Міністерства у справах ветеранів України від 9 лютого 2023 року № 26. Наразі зареєстрований у Верховній Раді України законопроект «Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни» (реєстр. № 12355 від 23.12.2024)⁷ пропонує: врегулювати статус Єдиного державного реєстру ветеранів війни відповідно до вимог Закону України «Про публічні електронні реєстри». Щоправда, положення законопроекту потребують суттєвого доопрацювання.

⁶ Оглядове досьє щодо стратегії ветеранської політики в Україні. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/75499.html

⁷ Проект Закону про Єдиний державний реєстр ветеранів війни (реєстр. № 12355 від 23.12.2024). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55506>

На офіційному вебсайті Міністерства наявний доступ до: системи надання безоплатної правничої допомоги (державна мережа точок доступу до правничої допомоги по всій Україні й канали отримання правничих послуг телефоном та онлайн⁸), яка, серед інших, надає послуги безоплатної правничої допомоги учасникам бойових дій та військовослужбовцям, а також членам сімей загиблих Захисників/Захисниць через довідково-інформаційну платформу правових консультацій «WikiLegalAid» або обласні центри надання безоплатної правничої допомоги⁹.

Постійно оновлюється застосунок «Дія», що дозволяє ветеранам не витрачати час на пошук потрібної їм інформації чи документа. Кабінет Міністрів України реалізує експериментальний проєкт¹⁰ із новими послугами для військових, ветеранів та членів їхніх сімей через застосунок «Дія». У рамках експерименту можна оформити пільги та документи¹¹:

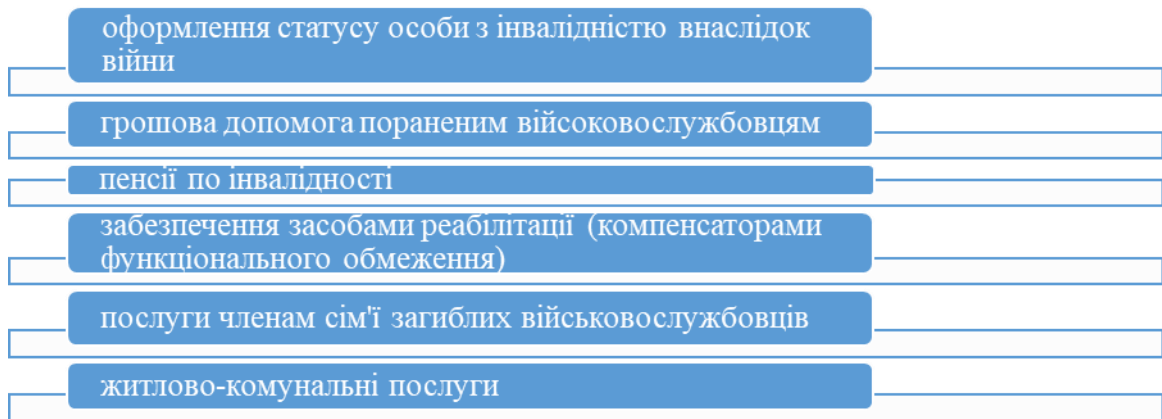

Рис. 2. Комплексний підхід до надання послуг ветеранам через застосунок «Дія»

Окрім фінансування заходів соціального захисту ветеранів війни, у державному бюджеті передбачені видатки на інші заходи ветеранської політики. Так, на підтримку ветеранів війни у 2025 році передбачено 10,5 млрд грн, з яких 2,9 млрд грн спрямовано на фінансування фахівців із супроводу, 1,7 млрд грн – на ментальну, фізичну та психологічну реабілітацію і професійну адаптацію ветеранів, 348 млн грн – на програми Українського ветеранського фонду¹².

Удосконалення заходів соціальної підтримки ветеранів війни. Соціальні пільги, зайнятість та працевлаштування. Починаючи з 24 лютого 2022 року, кількість тих, хто став на захист України зі зброєю в руках, зросла не на одну сотню

⁸ Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/>

⁹ Всі центри. URL: <https://legalaid.gov.ua/tsentry/>

¹⁰ Шмигаль анонсував нові послуги для військових і ветеранів у Дії. URL: https://lb.ua/society/2024/12/10/649451_shmigal_anonsuvav_novi_poslugi.html

¹¹ Інтерфейс «Дії» оновлять для зручності ветеранів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3967126-interfejs-dii-onovlat-dla-zrucnosti-veteraniv.html>

¹² Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>

тисяч осіб, актуалізувавши необхідність оновлення концептуальних підходів до врегулювання статусу «ветеран війни», а також системи їхнього соціального захисту: одним категоріям захисників України держава має забезпечити гідну старість, а іншим – дати можливість для саморозвитку, навчання та сприяти поверненню до цивільного життя¹³.

Найбільш актуальним є питання про розмежування законодавчого регулювання правового статусу ветеранів радянського періоду та правового статусу Захисників/Захисниць України, членів їхніх сімей¹⁴. Наприклад, у Державі Ізраїль розмежоване законодавче регулювання статусів ветеранів Другої світової війни¹⁵ та ветеранів війни (демобілізованих військових)¹⁶. Окремим законом врегульовано соціальні пільги для членів сімей загиблих військовослужбовців¹⁷.

Наразі у Верховній Раді України зареєстровано законопроекти, положення яких передбачають вдосконалення системи соціального захисту ветеранів війни, а також встановлення категорій та / або правових статусів осіб, на яких поширюватиметься законодавство про ветеранів війни. З-поміж інших, законопроект «Про Захисників / Захисниць України та членів їх сімей» (реєстр. № 4389 від 17.11.2020) має на меті самостійне врегулювання заходів соціальної підтримки захисників України і передбачає державні зобов'язання щодо соціального захисту осіб, яким встановлено статус: Захисник (Захисниця) України, член сім'ї загиблого (померлого) Захисника, Захисник України з інвалідністю та Захисник України з особливими бойовими заслугами¹⁸.

Соціальні пільги. Аналіз законодавства виявив понад 40 видів соціальних пільг ветеранів війни. Їх можна класифікувати за сферами надання: охорона здоров'я та реабілітація; медична й психологічна адаптація; працевлаштування, професійна адаптація, започаткування власного бізнесу; пільги матеріального характеру (соціальні допомоги, пенсії, інші грошові виплати, земельні ділянки, житло); освіта; санаторно-курортне лікування; юридична підтримка; вшанування пам'яті тощо.

Базовим законом, який визначає засади соціального забезпечення, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

¹³ Оглядове досьє щодо проблем законодавчого врегулювання статусу ветеранів війни. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL:

https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/74498.html

¹⁴ Інформаційна довідка щодо соціального захисту та надання окремих статусів Захисникам / Захисницям України, членам їх сімей. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL:

https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/inform_references-hsp/73610.html

¹⁵ Закон Ізраїлю про статус ветеранів Другої світової війни (2000 р.). URL:

https://www.nevo.co.il/law_html/law01/280_001.htm

¹⁶ Закон Ізраїлю про інтеграцію демобілізованих військових (зі змінами 2022 р.). URL:

https://www.nevo.co.il/law_html/law01/150_023.htm

¹⁷ Закон Ізраїлю про сім'ї солдатів, які загинули в кампанії (компенсації та реабілітація) (1950-57р.) חוקי ממשלה 1950. URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/151_005.htm

¹⁸ Про Захисників/Захисниць України та членів їх сімей: проект Закону України (реєстр. № 4389 від 17.11.2020). URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70451

(далі – Закон)¹⁹. До системи законодавства щодо соціального та правового захисту слід віднести й інші закони, норми яких передбачають пільги або особливості реалізації соціальних прав, зокрема: Закон України «Про фахову передвищу освіту» (щодо освітніх пільг); Кодекс законів про працю України та Закон України «Про зайнятість населення» (трудові гарантії, працевлаштування, професійне навчання); Основи законодавства України про охорону здоров'я та закони України: «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» (охорона здоров'я, реабілітація); «Про безоплатну правову допомогу» (пільги щодо правової допомоги); Податковий кодекс України (податкові пільги); закони про державний бюджет тощо²⁰.

Зайнятість та працевлаштування. Деякі ветерани відчують занепокоєння стосовно можливості залишитися без роботи після завершення військової служби. До того ж, ветеранам доведеться пристосуватися до цивільного способу життя, відновлювати професійні компетентності попередньої або іншої роботи. Повернення на роботу може включати період надолуження знань, оволодіння новими професійними навичками або пристосування до нової посади.

Як соціальні гарантії в Україні діють спеціальні освітні програми для ветеранів війни. Державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти надається у вигляді: повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної стипендії; безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у закладах освіти; безоплатного проживання в гуртожитку тощо²¹. Моніторинг практики організації професійного навчання дозволяє дійти висновку, що повна оплата навчання за рахунок державного або місцевого бюджетів відбувалася у разі зарахування особи в межах щорічних квот. У цілому, наявність пільги не є гарантією безкоштовного навчання, оскільки не поширюється на заочну форму навчання та передбачає отримання освіти у державному або комунальному закладі освіти. Приватні заклади освіти з власної ініціативи надають знижку на оплату навчання²².

Відповідно до законодавства для ветеранів війни доступні ваучери, які надають можливість перепідготовки за робітничою професією, підготовки за

¹⁹ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12?find=1&text>

²⁰ Інформаційна довідка щодо соціального захисту та надання окремих статусів Захисникам / Захисницям України, членам їх сімей. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/inform_references-hsp/73610.html

²¹ Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 975 від 23.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>

²² Оглядове досє про пільги ветеранам війни у сфері освіти. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/73514.html

спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутого за іншою спеціальністю, підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівня вищої освіти), пройти спеціалізацію та підвищення кваліфікації у закладах освіти чи у роботодавця²³. Наразі Державна служба зайнятості пропонує учасникам бойових дій після завершення військової служби можливості для професійного навчання та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці за 95 робітничими професіями. Ваучер надається для отримання освіти за однією із 124 спеціальностей. Окрім того, Служба здійснює супровід двох грантових програм – «Власна справа» і «Грант для ветеранів та їх подружжя» в рамках урядового проєкту «єРобота»²⁴.

До заходів державної підтримки ветеранів у сфері зайнятості слід віднести пільги, передбачені трудовим законодавством у частині: збереження робочого місця та повернення на роботу, розміру допомоги по тимчасовій непрацездатності, порядку, тривалості та видів відпусток тощо. Кодекс законів про працю України містить норми про додаткові гарантії трудових прав, зокрема щодо випробувального терміну (стаття 26), підстав дострокового розірвання трудового договору з ініціативи працівника (ст. 39) тощо. Окрім соціальних гарантій трудових прав, законодавством передбачено заходи стимулювання роботодавців для найму працівників із числа ветеранів²⁵, зокрема з числа осіб з інвалідністю, та за облаштування робочих місць²⁶.

Із метою сприяння у працевлаштуванні створено онлайн-платформу «Курс» для навчання і працевлаштування ветеранів. Незалежно від попереднього досвіду роботи, ветеранам пропонують навчання в режимі онлайн у сфері будівництва, адміністрування, продажів, фармації, комунікацій та в аграрному секторі²⁷.

Ветеранам надають підтримку за рахунок Українського ветеранського фонду, який реалізує основні програми підтримки ветеранського бізнесу, серед яких: програма мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх сімей; надання фінансування бізнесу ветеранів та членам сімей загиблих (# Варто, # Варто 2.0);

²³ Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17?find=1&text=%D0%B2%D0%B0%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80#w1_1

²⁴ Послуги служби зайнятості для ветеранів: навчання, сприяння у працевлаштуванні, гранти на розвиток бізнесу. URL: <https://kie.dcz.gov.ua/novyna/poslугy-sluzhby-zaynyatosti-dlya-veteraniv-navchannya-spryannya-u-pracevlashtuvanni-granty>

²⁵ Оглядове дослідження щодо зайнятості ветеранів війни в Україні: поточний стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSMaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/74672.html

²⁶ Порядок надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2023-%D0%BF#Text>

²⁷ Працевлаштування ветеранів. Платформа Курс. URL: <https://kurs.in.ua/>

підтримка громадських об'єднань зі статусом юридичної особи, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ветеранів та членів їхніх сімей (# Варто+ГО); проєкт «Створено Захисниками»).

Незважаючи на це, 30 % ветеранів вже зараз не можуть знайти роботу, попри те, що ринок праці потребує кадрів. Основною проблемою є відсутність безбар'єрності суспільного та виробничого простору, а також інклюзивних підходів до створення робочих місць. Окрім того, законодавче забезпечення трудових прав ветеранів не уніфіковане, а гарантії і порядок їх надання передбачаються положеннями більш ніж десяти нормативно-правових актів, що ускладнює ветеранам доступ до інформації про права та пільги²⁸.

Реабілітація ветеранів війни. В Україні з 2002 року відбувається перехід від медичної до біопсихосоціальної моделі реабілітації²⁹. Із прийняттям Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»³⁰ вирішена проблема фрагментарності законодавчого регулювання реабілітації. Однак, до критично важливого завдання все ще належить організація комплексної системи медико-соціальної реабілітації ветеранів війни. Бойові травми потребують тривалого періоду лікування і реабілітації. До негативних наслідків участі в бойових діях слід віднести і психологічні розлади. За результатами досліджень, кожен п'ятий учасник бойових дій, навіть при відсутності фізичної травми, страждає від невротичних розладів, а після повернення до цивільних умов життя – на різноманітні психосоматичні захворювання³¹.

Доступ до реабілітації все ще ускладнений для ветеранів війни, які її потребують. Низка послуг традиційно надається санаторно-курортними закладами. Із цих причин впроваджується нова концепція формування мережі реабілітаційних центрів. За основу взято ізраїльський досвід, який дозволяє враховувати потреби цивільного населення і військових. Кожна кластерна і надкластерна лікарня матиме у складі власне стаціонарне реабілітаційне відділення. Неспеціалізовані стаціонарні реабілітаційні відділення працюватимуть у 136 кластерних і надкластерних медзакладах, які увійшли до мережі. У кожному з таких медзакладів розташовуватиметься від 30 до 60 реабілітаційних ліжок. Планується, що це дозволить щорічно надавати якісні та безоплатні послуги з активної і доказової реабілітації для щонайменше 126 тисяч пацієнтів. Запропоновано створити

²⁸ Оглядове досьє щодо правового врегулювання зайнятості ветеранів війни. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/76019.html

²⁹ Оглядове досьє щодо проблем законодавчого регулювання реабілітації військовослужбовців і ветеранів війни. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/74582.html

³⁰ Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

³¹ Радецька Л. В. Особливості проявів бойових стресових розладів у поранених військовослужбовців Збройних Сил України – учасників бойових дій. *Медсестринство*. 2020. № 4. С. 23–26.

6 спеціалізованих реабілітаційних медзакладів національного рівня. У рамках реформи кожна область стає госпітальним округом, який додатково поділятиметься на госпітальні кластери. У кожному госпітальному окрузі медзаклади будуть поділені на надкластерні, кластерні й загальні. Надання реабілітаційної допомоги буде сконцентровано у кластерних і надкластерних медзакладах. Наразі в мережі стаціонарна реабілітаційна допомога доступна в 49 кластерних лікарнях, амбулаторна – в 63 лікарнях. У 40 надкластерних лікарнях надають стаціонарні послуги, а у 44 – амбулаторні. Реабілітаційні послуги надають також медзаклади, які не входять до мережі. Загалом у наданні стаціонарних та амбулаторних реабілітаційних послуг задіяно 421 медичний заклад³².

Існують різні чинники, що впливають на ефективність функціонування системи реабілітації. Серед них можна виокремити такі:

Рис. 3. Чинники ефективності системи реабілітації ветеранів війни

Розробка комплексних рішень щодо ветеранської політики.

Рамки нової державної ветеранської політики є набагато ширшими і не обмежуються заходами соціального захисту. Врахуванню підлягає і той факт, що сучасні ветерани війни – це люди з різними потребами і здебільшого працездатного віку, тому одним із основних завдань державної ветеранської політики є сприяння реінтеграції ветеранів до повноцінного цивільного життя. Як правило, таке повернення супроводжується низкою проблем: фізичні та психологічні травми, зміна способу життя, відсутність роботи тощо. На державному рівні ці заходи мають здійснюватися в межах спеціальних програм.

³² В Україні впроваджується нова концепція формування мережі реабілітаційних центрів. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-vprovadzhuetsja-nova-koncepcija-formuvannja-merezhi-reabilitacijnih-centriv>

Основні виклики для системи соціального захисту полягають не тільки у зростанні чисельності ветеранів. Це також нечіткість стратегічних пріоритетів державної політики щодо їхнього соціального захисту та потреба перегляду системи пільг. Із метою уникнення колапсу системи соціального захисту ветеранів війни необхідним є впровадження її нової моделі, яка передбачатиме перехід від патерналістських засад соціального захисту до створення умов для реадaptaції, реабілітації та розвитку потенціалу ветеранів як результату спільних зусиль держави, суспільства, соціально відповідального бізнесу і самого ветерана. Як свідчить закордонний досвід, найбільш ефективною системою соціального захисту ветеранів є система, яка поєднує державні та суспільні програми підтримки ветеранів. Заходи суспільної підтримки дозволяють: підвищити рівень забезпечення, який надається за державною системою соціального захисту ветеранів війни; задіяти недержавні фінансові ресурси для реалізації програм соціальної (правової, фінансової) підтримки та залучити більшу кількість людей до створення сприятливих умов адаптації учасників бойових дій у цивільне життя у післявоєнний період³³.

На державному рівні заходи підтримки ветеранів (захисників) мають передусім базуватися на індивідуальних потребах осіб: медичне та пенсійне забезпечення, освіта, працевлаштування або організація власного бізнесу, забезпечення житлом, пільги в соціальному страхуванні. Окремої уваги потребують складні та відносно нові для України проблеми реінтеграції захисників до мирного життя.

Потребує комплексного підходу розв'язання проблем системи реабілітації. По-перше, забезпечення медичними кадрами для медичної реабілітації, яка є складним процесом і для її успішного проведення вимагається залучення багатьох спеціалістів: терапевтів, хірургів, психіатрів, психологів, фізіотерапевтів. Лікарів фізичної та реабілітаційної медицини, які відповідно до законодавства очолюють мультидисциплінарні команди з реабілітації, в Україні не вистачає. Освітні медичні заклади тільки останні декілька років випускають таких фахівців.

По-друге, удосконалення організаційно-правових засад професійного навчання і працевлаштування осіб з обмеженнями життєдіяльності, а також прозорість, доступність та зручність професійних реабілітаційних послуг. Створення електронної системи, яка міститиме інформацію про потреби особи і в автоматичному режимі пропонуватиме послуги відповідно до виявлених потреб, стане прогресивним кроком у формуванні ефективної системи реабілітації. Варто зазначити, в Україні триває процес формування унікального досвіду організації психологічної підтримки ветеранів війни на робочих місцях. Успішна реінтеграція залежить від того, наскільки проактивним і підтримуючим буде роботодавець

³³ Оглядове дослідження щодо інструментів суспільної підтримки ветеранів – учасників бойових дій у післявоєнний період. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/review_files-hsp/73533.html

протягом процесу адаптації, наскільки чутливою та інклюзивною буде атмосфера в трудовому колективі.

Висновки.

Щодня військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань³⁴ демонструють мужність та відданість Українському народу. Незалежно від того, наскільки небезпечними й важкими є обставини, вони здійснюють покладені на них функції, захищаючи суверенітет нашої держави. Значимість виконуваних військовослужбовцями завдань обумовлює пріоритети в державній політиці, визначаючи її спрямованість на забезпечення належного рівня соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Законодавство про ветеранів війни не вирізняється ознаками чіткої системності та комплексності. У зв'язку з цим, оновлення законодавчого регулювання системи захисту ветеранів війни, а також концептуальних підходів до визначення статусу «ветеран війни» є необхідними заходами, які визначатимуть ефективність правового регулювання всіх суспільних відносин у сфері національної безпеки.

Передбачені законодавством пільги для ветеранів не є достатньо індивідуалізованими, не враховують потреби ветеранів економічно активного віку, які прагнуть забезпечити добробут для себе та своїх сімей. Соціальна підтримка здебільшого зорієнтована на пільгоорієнтованих громадян і не сприяє формуванню можливостей для саморозвитку, навчання та швидкого повернення до цивільного життя. Чинну систему соціального захисту ветеранів можна охарактеризувати як обмежено-пасивну, тобто орієнтовану на отримання ветеранами та членами їхніх сімей послуг і допомог. Основними проблемами системи є недофінансування державних програм, недооцінка можливостей громадянського суспільства й соціально орієнтованого бізнесу в реалізації заходів ветеранської політики, а також відсутність ефективної комунікації між всіма інституціями та ветеранською спільнотою. Оновленню підлягають концептуальні підходи до заходів ветеранської політики, зокрема щодо спонукання суспільства до активних дій, які сприятимуть прагненню осіб дбати про своє благополуччя.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

³⁴ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

